

## Iñaki Olabeagaren arkadia

Patxi EZKIAGA

Iñaki Olabeagak idatzita utzi ziguna aztertzerakoan, badira zenbait mugimendu behin eta berriro haren jardunaren eragile gisa agertzen direnak. Ez dago inolako zalantzarik Sabino Aranaren *Jaungoikoa eta Lege Zaharra* dela, beste indar eragile guztien gainetik, Olabeagaren bizitzari oinarri sendoa emango diona, irmotasun handiko oinarria. Horregatik, bere *Euskaldun-Fededun* binomioaren bigarren osagarria Iñakiren bizitzaren azken urteetan Euskal Herria ikaragarri ahultzen hasi zenean ere –eta urte haiek benetan izan ziren urte larriak Anai Iñakirentzat– errua ez dio inoiz ere paradigmari botako, kanpotik eraso egin dioten zenbait indar arrotzi baizik. Hori guztiz garbi utzi nahi genuke hasiera-hasieratik.

Hala ere, lerro hauetan beste abiapuntu nolabait ezberdin batetik ekin nahi genieke bere kosmobisioaren eta olerkigintzaren parametroi; hain zuzen ere, Arkadiatik eta Herriminetik.

Arkadia eta Herrimina elkarrekin doaz Iñaki Olabeagaren barne munduan. Beharbada, esango genuke Arkadiak suposatzen duen Aberriaren idealizazioak Herrimina sortarazten diola, eta Iñakirengan Herrimin hori urruntasunaren Erosekina lotuta dagoela. Iñakik zenbat eta gehiago idealizatu bere Aberria, zenbat eta Arkadiaren antzekoago imajinatu nahi, orduan eta urrunago ikusten baitu eredutik, batik bat, hasieran aipatu dugun paradigma pott egiten ari dela ohartzen denean. Orduan, Iñakik erbestean ikusten du bere burua, herriaren alienazioak sorturiko erbestean.

Modu guztiz garrantzean adieraziko digu bere *Euskal Erri gaxoa* poeman:

*Zer ari gera euskaldunok  
Ezurrari muiña kentzen?  
Zer ari gera euskaldunok  
Gogoaren bizia iltzen?*

(Biotz Iturritik, or. 44)

Bestalde, esan dezagun Herrimiñari buruz hitz egiten dugunean, normalean bere indar zentrifugoa soilik hartzen dugula kontuan, Lurretik urrundu den bihotza ostera Lurrera erakartzen duena. Ahantzi egiten dugu Herriminak berarekin daraman mugimendu diastollikoa, Lurretik ateratzeko joera.

Azterketa labur honetan, fenomeno bikoitz honen azpian azaltzen dena azpimarratu nahi genuke, luzaroan lñakirengan eta gu guztiongan, seguru nago, eragin handia duena. Urruntzearen, erbeste-  
teratzearen emozionalizazioaz ari gara, arimaren erbesteratze proze-  
su hau horretarako emozionalki egokia den lurralde batean ematen  
baita, batik bat, eta beti ere paradoxa baten pean. Zera honetan  
datza paradoxa: egia dela gizon-emakume erbesteratuan indar han-  
diz sortzen dela hain beharrezkotzat jotzen duen lurretik aldentzeko  
irritsa; baina, era berean, aldentzeko irritsa bezain bortitza dela, edo  
bortitzagoa agian, urruntasun horrek sortarazten dion Herrimina, ia  
jasangaitza izateraino.

lñakik horrela zioen bere buruarekiko:

*Zoaz urrutira;  
Amets egin,  
Biziki.  
Jakin, ez dala  
Amets gabeko  
Bizirik..."*

Ondoren, ordea,

*Illun dut biotza, -idatziko du Olabeagak-  
Illun bildurgarria;  
Izuz, kezkaz,  
Atsekabez  
Oso betia...*

(Gogoetan, or. 67)

Esango nuke Anai Iñakirengan erbesteratze hau, bihotzaren migrazio hau –Iñakik migralari gisa ikusi baitzuen betiere bere biziamaren galera sinbolikoaren aurreko erreakzioa dela, ezin baitugu ahantzi “Ama” kontzeptupean sar daitezkeela, sartu behar ditugula Olabeagaren kasuan, ama lurra, ama euskara eta ama Jainkoa, *Euskaldun-Fededun* paradigmaten triptikoa, arketipo izateraino.

Nik uste, denoi haurtzaroan gertatzen zaigun bezalaxe, Iñakiri ere, batik bat Bilbon emango duen bizitzaren amaiera aldean, *errealitateen mundu objektiboak* ikaragarriko urradura sortzen diola ordu-ra arteko bere arketipo –eta barka iezadazue adjektibo hau erabiltzeagatik– aurrelogikoan, Iñakiren ariman, nola haurrenean, ametsa eta errealitatea, nia eta inguruko mundua bat eginda baitzeuden.

Une historiko batean (Iñakirengan, esango nuke, euskara batua-aren arazoa eta postmodernitateak sorturiko sekularizazioaren arintasuna lotzen dituenen), onartu nahi ez den mundu objektibo hori sartu egiten da, gorputz arrotz erraldoia baillitzan, egituraketa ordura arte ziurtagarri eta zirrikiturik gabean, amaren umontzi samurrean.

Halakoetan zenbait erreakzio gerta daiteke. Alferrik bizi izan dela ondorioztatu duen gizon-emakume bentsutuaren porrota da bat; orduan, izenik gabeko boxeolari zahar baten modura, hormetatik erauzi egiten dira antzinako borroken kartelak eta armairuko bazter batean gorde, goante gorriekin batera.

Haatik, bada beste erreakzio mota bat, enkajatzeko kuraia sekula galdu ez duenarena. Gizon-emakume hauek sare berri batez inguratzen dute ezin baztertu duten errealitate objektiboaren mundua, errealitatea mozorrotzeraino. Sare hori Arkadiaren arlo guztiei aplikatu dakieke, lurrari nahiz euskarari, arimari, mitoei zein naturari. Sare horri horizonte urdinaren urruntasuna deitzen diot, bizi, maite eta borrokatu den Arkadiarekiko lotura ontogenikorik gabe ezin eman daitekeena.

Bigarren hau da Iñakiren erreakzioa. Azkenaldian inguratzen zuen iluntasun ikaragarriagatik ere, Iñakik badaki ez dela koadrilatorra alferrik igo eta bere zahartzaroko momentu etsipengarrietan ere, logelako hormetara begiratzen du: han daude zintzilik Beasaindik, Zarautzik, Sestaotik eta Bilbotik egotzi zuteneko konbateen kartelak, eta han hamabost asaltoak betiere zutik eman zituen gizonaren goanteak, odolez haina malkoz jantziak.

ñakiri, horizontearen gailur urdin hau, oroimen zaharren urrun-  
tasuna, kontsolagarria izango zaio. Horregatik kantatu zuen:

*Zabal ezazu zure luze osoan*

*Nere biotzaren mina.*

*Itxaso,*

*Itxaso,*

*Zaude bare*

*Luzaro...*

(Gogoetan, or. 28)

Nik uste dut urruntasunaren *urdintasun* hau izan dela poeta asko, Olabeagak hain maite zuen Emeterio Arrese, adibidez, beren baitatik besteengana bultzatu dituen. Gogoan dut bai Rilkerentzat bai Novalisentzat, ezagunenak aipatzeagatik, lurraren sabelean bilatu behar den lore urdin zoragarria dela maite izan dituzten emakumeen sinboloa.

Eta uste dut guztiz oker egongo ginатеkeela urruntasun urdin hori irudi poetikoa besterik ez dela pentsatuko bagenu. Heideggerek zerbaitegatik definitu du gizon-emakumea *urruntasunaren izakia* gisa.

Honek esan nahi du zenbaitengan poliki-poliki atrofiatzen doan irri-tsak iraun egiten duela Olabeaga bezalako gizon-emakume migra-  
lariengan, iraun, herriminen indar izugarriaren bitartez. Beraz, ez da nostalgia etsipendua soilik; are gehiago, bere mina eta guzti, indar biltzailea da, sortzailea, zentrifugatzailea, gure bereizgarririk definigarrinenaren Iturrian egongo dena, samurtasunarenean.

Azalpen honi egitura bat emateagatik, honako bost arlo hauetan garatuko dugu:

- a) Euskara eta Arkadia
- b) Arkadia eta Euskal Lurra
- c) Arkadia honetako natura
- d) Arkadia politikoa edo Euskal Arkadia eta arima
- e) Arkadia honetako Jainkoa

Ordu mordo beharko genuke ibilbidea xehetasun guztiz egin ahal izateko. Beraz, biderako ikurrak besterik ez ditugu eskainiko.

## 1.- Euskara eta Arkadia

Olabeagarentzat euskara da Arkadia horren ezaugarriarik nabarmenena. Begira zen zioen Anaien arteko gogojardunak euskaraz egin ziren lehenengo urte haietako bati buruz:

*Nork esan ikusten dedana?  
53 salletar euskaldun  
gogojardunak euskeraz egiten.  
Ixilduko naiz...  
Bertsorik ez...  
Eskerrak Jaunari,  
Besterik ez...*

(Biotz Iturritik, or. 94)

Iñakik euskara nabarmendu egin nahi du hizkuntza guztien gaitetik, *eredugarri* egin arte. Horregatik idatzi zituen lerro hauek Basurko zenari eskainitako poema batean:

*Lur bedeinkatu ontan egin zitun zañak;  
Sakon-sakon, mamiraño sartu erroak.  
Gure izkuntza  
Garbi-garbia,  
Baserri oiturak  
Bertso pollitenetan jarri zituen danak.*

(Gogoetan, or. 9)

Euskara izango da *Euskal Herriarekin komunioan* bizitzeko modurik egokienetakoa. Begira zer zioen Zarauzko ikasle ohiei eginiko lehen bertsoan:

*Zuen txartela atzo artuta,  
Emen nauzute aurrian,  
Nere esker ona agertu naian  
Gure euskera maitian.  
Aspalditik ezautzen dezute  
Zer daramadan barruan,  
Txikitatikan neri entzunda  
Egi utsa agirian:  
Kristau eta Euskaldun izateko  
Zuen bizitza guztian.*

(Gogoetan, or. 26)

Beraz, *euskarak eta fedeak* Olabeagarentzat askatu eziniko kopiloa osatzen dute, guretzat definigarria dena. Honako bertso hauek Begoñako Amaren omenez idatziak dira.

*Bai Ama, Euskal Erriko seme gera;  
Arrastaka gabiltz aspalditik ona.  
Galtzen euskaltasuna,  
Ukatzen Kristo laztana.  
Erruki gutzaz, Ama!*

(Gogoetan, or. 36)

lñakiren azken urteetan, Arantzazuko Biltzarraren ondoren, batasunaren arazoak hartuko duen bidea gatazkatsua izango da gure olerkariarentzat, eta ez du inoiz ere lortuko euskara batua bultzatu zuen mugimendua eta batuaren beharra bereiztea. Postmodernitatearekin batera jo gintuen sekularizazioa eta euskara batuaren arzoa bat eta bera izango ziren lñaki Olabeagarentzat, infernuko indarrek sorturiko zerbait bere bizitzako paradigmaren bi zutarrak koloka bizioan jartzeko: *euskara eta fedeak –euskaldun fededun*.

Ausartu ere ausartzen gara esatera hau dela bere idaztietako leit motiv-a, Jainkoarekin eta Ama Birjinarekin batera; eta, behar bada, esan daiteke bere barru-barruko fede erlijioso hau, presentzia bizigarri gisa bizi zuena, gure Herri honen kosmobisioarekin estu-estu loturik ikusi zuela. Horrela zioen bertso esanguratsu hauetan:

*Jainkoak bakar bakarrik  
Aita-ama tarte, egin gaitu euskaldun... (Gogoeta, or. 24)*

*Zatoz gugana, bai, arren zatoz;  
Gaur dugu zure bearra.  
Sortu gure Euskal Erri maitean  
Sinismenaren su garra.  
Etsai aundiak sortu zaizkigu,  
Burrukalarri gogorrak:  
Sinismena ta gure euskera  
Gordetzeko degu gura.  
Isuri gure biotz barruan  
Bearra dugun indarra.*

(Maite Dedana, or. 109)

Horregatik, bere ikuspegiaren arabera, euskara, barrutik eta kanpotik jasaten ari den eraso ikaragarriak, bermatu egingo dizkio Iñakiri *hizkuntzarekin dituen lotura afektiboak*. Hemen, erruz ekar genitzake puntu hau argi diezazkigukeen aipuak. Dozenaka daude. Oso esanguratsua da *Nire 75 urteburuan*, nolabait bere hilburuko gisa har dezakegun poeman –hori baita berak argitaratutako guztien artean azkena– bi ahapaldi hauek sartu izana, bere bizitza borobildu ahal izateko edo.

*Nere Aberri maite,  
Biotz barruan eraman;  
Naigabetan artu parte,  
Ekin bere alde neketan.  
Euskera zabaldu naian  
Lan gogor urte askotan.  
Askatasuna lortu arte,  
Iraun, ekin lanetan...*

(Biotz Iturritik, or. 103)

## 2.- Arkadia eta euskal lurra

Zenbait arlo ezberdinetan banatu nahi genuke gure aurkezpenaren zati hau, -aipatu besterik egingo ez baditugu ere- guztiz garrantzizkotzat jotzen baitugu. Olabeagak esparru honi emango dizkio bertsorik oparoenak eta, sarritan, baita inspiratuenak ere, euskarari eta fedeari haina, horiekiko batasun bereiztezinean irudikatzen zue- nez gizon-emakume euskalduna lurrean.

Lehengoa, *ARKADIA ETA MITOAK* izango litzateke.

Northrop Frye-ri jarraituz, batik bat bi adiera ezberdinetan har genezake MITO hitza. Lehenik eta behin, gaur egun gehien erabiltzen den *zentzu degradatuan*, *a posteriori* egindako emozionalizazio gisa, zirrarak ukitutako jendetza martxan jartzeko gai dena. Halakoetan, ideia edo ideologia dator lehenik, gero mitifikazio prozesuan jarriko dena. Horrexegatik, hasiera-hasieratik mito ez izateagatik deitzen diogu mito degradatua. Halakoen artean jarriko genituzke erromantizismo garaian sortutako nazionalismo gehienek ikurrak; hortxe ere, ilustraziotik sorturiko progresoarena, marxismotik jaiotako proletargoarena, orain gutxi arte modan egon den gaztediarena, mugimendu askatzaile gisa ulertuta, eta puri-purian dagoen globalizazioarena.

Īnakiren kasuan esango nuke euskal nazionalismoaren sorreraren inguruan hausnartutako mitogintzari aplika dakioketela, Foruen defentsaren eta gerra zibilaren ondorengo zapalkuntzaren inguruan sortutakoari. Honekin ez dut esan nahi txarra denik, ezta beharrezkoa ez denik ere. Askotan herri batek bere nortasuna defenditu ahal izateko derrigorrezko izaten du mitogintza prozesua eta ez dago herri bakar ere halako prozesuan sartu ez denik. Oro har, prozesu hori aspaldian burutu zuten estatu ahalguztidunek begi txarrez hartzen dute artean estatu izan nahiaren bidean sartuta dauden nazioen ahalegin gisa ikusten dutenean. Espainiaren kasua, adibidez, Euskal Herriarekiko. Boteretsuenen zinismo ikaragarria.

Beraz, mito berria aipatu dugu lehenik. Baina bada mito mota zaharrago bat, hasierakoa izateagatik, pentsamendu mitikotzat jotzen dena. Mito zahar hau historia bera baino lehenagokoa da eta, jainkoen eta gizonen arteko oposizioan gertatzen den bezala, historiaren fundatzailea da. Eta, dudarik gabe, birbizitua izan daiteke, berraktualizatu. Prometeo, Luzifer, Luzbel dira, beste zenbaiten artean, mito zahar horien adibide. Faustoren mitoa izango litzateke mito zahar horien aktualizazioa.

Olabeagak erabiltzen duen mitoa, hasieran aipatu duguna da, ez bigarren hau eta gure historiako azken urte hauetan hartu dituen zenbait aldaera ekarri dizkigu gogora bere olerkigintzan. Aipatu baino ez ditugu egingo.

- a) Augusti Chaoren *Azti Begian* etorri zitzaigun Euskal Herriaren *antzinokotasunarena*.
- b) Aspaldiko kontu bati dagokiona, ez ordea, euskaldunen artean bakarrik, castellano zaharren historian gurean baino ondorio bel-durgarriagoz erabili baitzen: *odol garbitasunari* buruz ari naiz. Esan beharrik ez dago, Īnakik Sabino Aranari jarraituz,

*Ene aberri laztana  
Jausi zara erbestepian,  
Obea eriotza da.  
Zeure basotik  
Atzo igoten zan  
Eskari ona zerura;  
Gaur erdaldunak sartuta  
Axia ere biraoz bete da,  
Zelan ondiño il etzara?*



kantatzen duenean, erasopean dagoen herri zapaldu baten egitate historikoa defendatzeko kantatzen duela, aurretik –beste batzuek bezala– milaka eta milaka judu eta morisko erasotu eta egotzi gabe.

Olabeagak, zoritxarrez, ez zuen Esteban de Garibaik aipatzen zituen beste hiru euskal mitoak kantatzeko aukerarik izan: *kantabris-moarena*, *Jaun Zuriarena* eta Gipuzkoako armarrarena: *Bardulia fidelissima, nunquam superata*. Soberan zekien zer-nolakoa den azken mendeotako gure historiaren haria. Baina ez dio muzin egiten herriaren mitologia tradizionala erabiltzeari, *Mari dela-eta*.

*Indargabea beti sortzealdea.*

*Asiera kaxkarra, eutsi eziña.*

*Aurraren inguru etsai taldea;*

*Iturrietan Mari sorgiña.*

(Maite dedana, or. 56)

### 3.- Arkadia honetako natura

Edo paradisia esan beharko ote dugu? Olabeagak mugarik gabeko abentura gisa ikusten baitu natura, Jainkoaren isla gisa, posibilitateen horizonte amaierarik gabea. Eta ez da batere harritzekoa Iñakik jainkotze puntuan dagoen natura horretatik, itsaso nahiz baso, atera nahi ez izatea, denbora gerarazi nahi izango balu bezala.

Euskal Arkadiako naturak, bere aniztasun eta edertasun ikaragarria medio, hautatzeko askatasun ia infinitua eskaintzen dio, momentuko barne egoeraren arabera. Gogora dezagun hautatzeko askatasun hori, Kierkegaardengan larrimin bihurtuko zela, halako suertez non larrimina bera *askatasun-zorabio* gisa definitu baitzuen. Natura horrekiko komunio harremanak, ordea, Iñakiri ez dio zorabiorik sortarazten, babesaren segurtasuna baizik.

Eta natura horren sinbolorik boteretsuenak aipatu beharko bagenitu, nik honako hauek aukeratuko nituzke beste guztien gainetik, beharbada bere kosmobisioan horiexek direlako boteretsuenak, esanguratsuenak.

## HAIZEA

Haizea, alde batetik, Titanei dagokien indar elementala da, indartsua. Bestetik, ordea, hatsaren sinboloa da, Izpirituarena, zerutik sortu den eragin espiritualarena. Horregatik azaltzen dira haizeak Jainkoaren mezulari gisa Salmoetan zein Koranen.

Gogora dezagun Pertsia zaharreko tradizioetan haizea dela munduari eusten diona, kosmosaren oreka erregulatzen duena.

Bestalde, Shelley erromantiko ingelesak, maisutasun handiz iradokitzen digu grekoen mundu mitologikoa: Akilon edo Boreas (ipar haizea), Austro (hego haizea) Euro (eki haizea) eta Zefiro (arratseko eta mendebaleko haizea), nahiz eta, erromantiko gehienek bezalaxe, haizerik indartsuenekin loturik ikusten duen bizia.

*Oi mendebaleko haize basati,  
Espektroen xarmalari.  
Edonon ari zaren izpiritu,  
Suntsitzaile eta salbatzaile: entzun, oi entzun!  
Oi, kontrolaezin hori,  
Mendekaitz, bizkor, harro!  
Izan zaitetz, izpiritu bortitz hori,  
Nire izpiritul! Ni izan zaitetz, odol beroko.  
Eraman itzazu nire gogoeta hilak  
Unibertsoaren gainetik  
-hosto lehorrak bailliran-  
eta azkar ezazu sorkuntza berri bat!...*

Iñakik ere ikuspegi bikoitza zuen haizeari buruz: bortizkeriarena eta laztanarena.

*Neguko aize otz zakarrak  
Billusten ditu  
Gure basoko zugaitz danak  
Ezur biurtuz.  
Lapur biotz gabe batek lez  
Ostruak ostu  
Adar aulak erruki gabez  
Zirt ta zart moztu...*

(Maite dedana, or. 8)

Baina horretaz gain, maitasunez kantatzen dio haize bigunari ere.

Zitu biltze aroa  
 Zera zu.  
 Aranak ta pikoak  
 Gozatu.  
 Udariak, sagarrak  
 Marduldu.  
 Zuri-beltz mats mordoak  
 Anpatu.  
 Txorua ta lapurra  
 Zaitugu...

(Maite dedana, or. 27)

## ITURRIAK

Denok dakizuen bezala, ur bizia darion iturriaren sinbolismoa, lorategian sortzen den iturburuaren bitartez adierazten da hobekien. Iturburu hori, Biblian bezala, Bizitzaren Zuhaitzaren oinetan sortzen da, paradisuaren erdian, gero espazioaren lau muturretara abiatuko diren ibaiei bizitza ematen dielarik. Horrelakoa da Olabeagarengan ere iturria, *bizitzarena*, *hilezkortasunarena*, *gaztetasunarena* eta *jakituriarena*.

Hau benetan azpimarratu nahi nuke, gure Iñakirengan indar handiz sumatzen baita, batik bat zahartzaroan idatzitako poemetan, egarri hori, nostalgiko bihurtzen duena, guri ere sarritan gertatzen zaigun modura, bihotzaren begiak atzera begira jartzen ditugunean.

*Urduri goaz, illunpe, zorion egarriz;  
 Guazen gaur arin, ase gaitezen benetan,  
 Gozotasun eta edertasun beterik,  
 Egun, sortzen zaigun iturri gardenean...*

(Biotz Iturriak, or. 88)

Egia da Iñakik beste behin ere sublimatu egin dituela bere antsiak eta iturriari Ama Birjinaren irudia eman diola, anbrosia hori, hidroezti hori, gaztetasun berreskuratuaren edari jainkotiarra baliatzen. Egia esan, sublimaturik ez balego, niri behintzat irudi ikaragarri erotikoa irudituko litzaidake.

Ez nuke aipatu gabe utzi nahi Iñakik iturriaren sinbolismoari ematen diola irlandarren artean duen zentzu sendakaria, hots, *Dena* jainkosaren leinuko gizon zaurituek *Mag Turedeko* osasun iturrian

edaten zutela hurrengo egunean berriro borrokarako prest egon zitezten, eta *Diancecht* jainko sendagileak munduan diren belar sendakari guztietatik bat jarri zuela iturburu horretan.

Beraz, ez da harrigarria Olabeagak iturburuaren sakralizazioa egi-tea, ur birjinariena.

### IBAIA

Olabeagaren poesian ibaia formen lasterketa da, emankortasuna, heriotza eta berriztapena, emaria –berak hain maite zuen Nerbionen kasuan bezala- heriotzarena haina baita bizitzarena.

Itsasorako bidea aipatzen du gehienetan, baina baita iturburuetarantzkoa ere, ertzetarainoko zeharketa bezalaxe.

Utziezadazue esaten, sinboloaren zentzurik sakonenean itsasoratzea berezitasunik ezara itzultzea dela, Nirbanara jotzea; atzerako bidaia, berriz, hastapenetara itzultzea da, Iturburu jainkotiarra. Zeharketa, bestalde, hastapena eta helmuga bereizten dituen sinbologia da, bizitzarena, bizi garen bitartean harrapatuak gauzkaten fenomenoena, gurea egin nahiko genukeen baldintzarik ezarena.

Honela zioen Iñakik 1957ko abuztuan idatzitako poema batean:

*Putzu dirdaitsu antzo  
Dager erria;  
Ibar medarren zearka  
Zillar aria...*

(Gogoetan or. 19)

Eta geroxeago:

*... erdian, Nerbion ibai zabala  
olio-begi du ugari:  
itxasontzi, gabar, batel, txalupa,  
Bizkaiko urre-iturri.*

(Gogoetan, or. 15)

### EGUZKIA

Polibalentea eta kontraesanez betea, Iñakirentzat epifania uranikoa da, ernalkorra, erre eta hil badezake ere.

Eguzki hilezkorra egunero irteten da eta gauero jaisten hildakoen erreinura; berarekin eramán ditzake gizon-emakumeak ilunabarrera eta akabatu; baina badu infernua zeharkatu eta hurrengo

egunsentiarekin berriz ere bizitzara ekartzeko indarrik. Zeregin bi-koitza, beraz: sikoponpo erailea; hierofante hastapenlaria. Horregatik zioen *Upanishad* zaharrak: eguzkiak sortzen ditu eta eransten bere haurrak. Nor ez da gogoratzen Lizardiren bertso hauekin?

*Izotz ondoko eguzki,  
Meguaren barre,  
Olerkariak noizbait  
Hiri gorazarre...*

Iñakik bere modura kantatzen zion:

*Udazkeneko eguzki,  
Gaur, il baño len  
Ikusi zaitut margoz berri  
Zeru garbian...*

(Gogoetan, or. 20)

## ILARGIA

Olabeagak eguzkiarekiko erlazioan aipatzen du. Iñakik erritmo biologikoen sinbolo gisa ikusten du ilargia, eta bere bizitza sortze eta heriotzaren lege unibertsalaren pean dago: historia patetikoa du, gizon-emakumeona bezalakoa, baina bere heriotza ez da inoiz beti-koa.

Hastapeneko formetara egiten duen amaigabeko itzulera honek, amaigabeko periodizitate honek, bizitzako erritmoen astro egiten du eta bere etorrera ziklikoaren pean dauden arlo kosmiko guztiak kontrolatuko ditu: urak, euriak, landareak, emankortasuna... perretxikoak barne.

Horrela zioen *Biotz Iturritik* liburuko bertso batean:

*Il-bete  
Ilargi  
Borobil.  
So neri  
Gauero,  
Pil-pil  
Agertzen  
Arpegi...D  
Argia nai,  
Iluna aurki...*

(or. 61, 54)

Hala ere, esan dezagun badirela beste bi sinbolo Inakik bereziki maite zituenak eta aipatu besterik egingo ez ditugunak, oraingo lerro labur hauek baino azterketa zabalagoa merezi dutelako: *basoa* eta, batez ere, *itsasoa*. Beste baterako utzi behar.

#### 4.- Arkadia politikoa edo euskal arkadia eta arima

Herder-ekin hasi ziren alemaniarrek *Herriaren espirituari* buruzko gogoeta egiten. Horrekin, herri bakoitzak jatorrizko, berezko zuena jaso nahi zuten, halako moldez non folkloreak, usadioek eta ohikunek osatzen zuten historikoki sustraiturik dagoen edozein entitate-  
ren izaera. Benetan eta egiaz bizituriko herriaren bizimoduak eta herri horren jakituriak adierazten dute beronen izpiritua, muina, esentzia.

Hala ere, badakigu zein erraz pasa daitekeen herrikoitasun jatorrenetik axaleko tipikokeria txobinistara. Ikusi besterik ez daukagu bigarren gerrate karlistaren eta lehen mundu gerraren arteko gure zenbait bertsolariren emana. Horrekin ez nuke inola ere jeneralizatu nahi, baina, oro har, adibidez Ameriketarako bidea hartu zuten bertsolarien artean tipikokeria da gehien nabarmentzen dena.

Dudarik ez dago, batik bat erromantizismo garaian hasi zitzaigula sartzeko kanpotik etorritako pentsaera mota berri hori, nahiz eta ez dakigun noraino jo ditzakegun fenomeno horren lekuko gisa Inaki Olabeagak maisutzat zeuzkan zenbait euskal idazle: Arresebeitia eta Emeterio Arrese, besteak beste. Baina badakigu Schlegel anaien ondoren etorri ziren Fernan Caballerok, Alarconek, Galdosek, Mesoneros Romanosek eta Peredak ezarritako estiloak oihartzun handia izan zuela Txomin Agirrerengan. Seguruenik, *GAROAREN* eta *KRESALAREN* eskutik etorriko zitzaion eragin hori Olabeagari.

Fenomenoa hor dago. Ez dago ukatzerik. Hurrengo pausoa da, ordea, pertsonaren joera definitzen duena. Batzuek, hain irmoki ainguratutako bizimodu idiliko horretatik ihes egitearren, aldaketara joko dute. Gogoratu Larrak zioena: "Bizitzeak soilik ez nau kezkatzen, bizituz bakarrik alda bainaiteke." Larraren kasuan balio subjektiborik gorenena ez da bizitza bera izango, baizik norberaren trszendentzia. Horregatik, bizitza aldaketa horretarako, trszendentzia horretarako baliagarri ez zaionean, bere buruaz beste egingo du.

Olabeagaren kasua guztiz alderantzizkoa da. Badirudi bizitza al-daketa une luze edo labur batez jasan beharreko zerbait dela, behin amesturiko aldaketarik ezara itzultzeko. Esan nahi dut Iñaki, oro har, gustura sentitzen zela Arkadia idiliko horretan.

Iñaki aita itsasgizon eta ama baserritar baten semea da eta zorionekotzat jotzen du bere burua, mendeetan zehar gure Herrian hain sustraiturik egon diren bi bizimodu horien –itsasokoaren eta baserrikoaren– kode etiko eta moralak bereak egin ditzakeelako. Iñakik ez dauka inolako zalantzarik kode horiek behin eta berriro erakutsi dutela guztiz baliagarriak direla Jainkoaren begiradaren pean bakean bizi nahi duenarentzat. Begira nola definitzen zuen *Maite dedana* liburuko olerki batean oraintxe aipatu duguna:

*... Euskal kutxa den baserria  
utsik...*

(or 23)

Eta begira nola deitoratzen zuen, hasieran behintzat, Txomin Agirrereren Arkadia errural hori galdu izana:

*Ene txokoa... nola nik abestu?*

*Lantegi aundi, kebide,*

*Labe arrigarri, ke beltza usu...*

*Orixe det aurrez aurre.*

*Goizetik lantegi-txistu bizia*

*Zorrozki langille deika;*

*Arrobi dunbots, ontzi karraxia,*

*Trenen burrunba, zarata...*

(Gogoetan, or. 14-15)

Hasieran arrotz egiten zaio. Iñakik berak aitortzen du modu oso iradokikorrean:

*Ta erriko argiak*

*Meri diz diz.*

*Ez dizuet erantzungo,*

*Ez det ulertu nai*

*Zuen izkuntzarik...*

(Gogoetan, or. 21)

Modu oraindik gogorragoan kantatzen du hori bera bere *Maite dedana* liburuko *Gogoetak* poeman:

*Maite det  
Maite detena,  
Ta beste dana  
Meri gutxi ajola.  
Banun nik krisallu bat,  
Berari esker  
Zenuten argi.  
Bañan zeñek ostu dit  
Izpi txorta?  
(or. 11)*

Jarraian esaten digu antzinako basoak direla euskal Arkadia erruralaren sinboloa, horietatik direla lapurtu dioten krisailua, izpi sortak.

Poliki-poliki, ordea, Iñakik ulertu egingo du, bigarren Sabinok bezala, halabehararen deia eta Euskal Herriaren irudi berria, industrialagoa, maitatzen ikasiko du, hain bihotzekoa zuen Nerbion ibaiari eginiko kantuan adierazten duen bezala.

*Ibaizabal menperatu ta gero  
Or zoaz, geldi-geldi, itxasoruntz;  
Mendi oñei musu oparotsu  
Eman ta eman, maitemindu lez, ero.  
Bilbo-uri suarren, odol bero  
Daramanen zain nagusi zaitugu.  
Ez gorriz, bai oriz zara margotu,  
Gizon asmoak lagunduz ederto.*

(Gogoetan, or. 25)

Nik ez dakit bizitzaren amaiera aldean Olabeagak nola elkartu zituen Euskal Lurraren bi ikuspegi horiek, bere azken poemetan bene-benetan bere bizitzaren ardatz izandakora itzultzen baita, beste zenbait gai baztertuta: Sabinoren euskaltasunaren *EUSKALDUM-FE-DEDUM* paradigmara eta Iñakik hain barru-barrutik maite zuen fededun izateak bere kasuan suposatzen zuen triptikora: Salletar Anaia-bokaziora, Ama Birjinagana eta Jainkoagana.



Bestalde, esan dezagun Iñakirentzat Euskal Arkadia kontzeptua karga politiko handi batez beteta dagoela. Iñaki Olabeagak Euskal Herri libre eta bateratua zuen amets. Ez dago dudarik. Nahi adina aipu ekar ditzakegu gogora.

*Bidasoa ibai maitagarriak  
Ez gaitzan laban zorrotz lez zatitu.  
Izate ta izkuntza batekoak  
Gaitezen beti gu danok euskaldun.*  
(Maite dedana, or. 18)

Begira nola ikusten zuen garaiko egoera politikoa.

*Elortza eusko-kementsu jaunari  
Zazpi urteko espetxe.  
Matesako lapur zitalei,  
Orra! Etxeetan aske.  
Ogia eskatu  
Ta tiroak artu.  
Egun, orra langilleen diadarra.  
Ferrolen bi gizon il: naiako negarra.*  
(Maite dedana, or. 52)

Eta geroxeago, gurera itzuliz:

*Gaur ere esan bear:  
Yopu bizitza daramagu,  
Katez lotuta anak, buru,  
Nere buruan ezin sartu,  
Nola bizi garen aiñ lotu.  
Arranoa bear izan!  
Txakur lotuan etxolan.  
Oartu bai, nola geran.  
Lotan zauden gazte, esnatu,  
Len-baitlen loturak askatu.*  
(Maite dedana, or. 53)

Gogoan ditut Iñakik eta on Claudio Gallastegik zuzendutako Etxeberriaren hiletaren hurrengo eguneko mezan Iñakik San Antonen irakurritako bertsoak:

*Euskal Herriko etsaiak  
Burua altxata arro,  
Plazatan eta kaletan  
Egun dira jauntxuago.  
Poliziz ta guda tresnaz  
Erria beterik dago.*

(Biotz Iturritik, or. 50)

Eta esan dezagun lñakik heriotza guztiak deitoratzen bazituen ere, leialtasunak adierazteko orduan lehentasunak oso zeuzkala garbi.

Eta uste baino askoz gutxiagotan ekartzen dizkigun bere bizitzako pasarteek ere ildo horretara garamatzate, Herri honekin hil arte maitemindurik zegoen gizonarengana. Egiaz egoki dakizkioke idazleari berari, berak Basurkori eskainitako bertsoak:

*Zerua laño beltzez illundu zitzaigun;  
Anai-burruka gogorra ekarri zigun.  
Urantzu laga,  
Beste aldera  
Miñ negarrez jo zun.  
Euskal txoria arkitu zan benetan illun.*

Gaurko aurkezpen xume hau bukatzeko, azken puntura joko dugu.

## 5.- Euskal arkadiako Jainkoa

Denok dakigu erlijioa izan zela lñakiren bizitzako arlorik nagusiena, halako moldez non bizitzako beste arlo guztien bertebratzailea izan zen, gure olerkariak den-dena unitate bateratu gisa ulertzen baitzuen ardatz horren inguruan. Eta hori, lñakiren kredoan gure azken aurreko hitz sagaratuak: AMA eta HERIOTZA (denbora) nahiz azken-azkenekoak, JAINKOA eta BIZITZA (eternitatea) elkarri lotuta daudelako, batasun zentzuemale batean. Eta ama eta bizitza aipatzen ditugunean, herria eta herri kultura aipatzen ditugu, kultur eredu bateratzaile horretan bizitzak ez baitu zentzurik amarik gabe, herririk gabe eta herri kulturarik gabe. Hiru umontzi fundatzaile horiek galduz gero, errorik gabe gelditzen gara eta, ondorioz, hegorik gabe, eternitaterik gabe.

Iñaki Olabeagak hau barru-barrutik bizi zuen. Olabeagak badaki sinesteko momentuan, sinestemenaren objektuaz ohartzeaz gain, objektu hori sinestedenaren errealitate izatera pasatzen dela. Halakoe-tan sinestea da errealitatearen zentzua. Olabeagak horrela ikusten zuen.

Gogoan dut W. James poetak ideia horren harian idatzi zuena: gure hilezkortasunaren frogarik ziurrena gure erraietako hilezkortasun irrika izugarrian daukagula.

Bere erara, zer beste adierazi nahi izan zuen Antonio Machadok, askatasunean eta esperantzan sinesteaz aparte, sinestemenaren ere sinesten zuela baiesten zuenean?

*... bila ibili arren,  
Jainkoa ezin harrapa dezakedanean jaiotzen da fedea,  
Daramagun eta egiten den Jainkoa...*

*... en una fe que nace  
cuando se busca a Dios y no se alcanza,  
y en el Dios que se lleva y que se hace...*

Berrogeita hamar urte geroago Jose Ortega i Gassetek kontrajarri egiten zituen ideiak eta sinestemenak, eta demostratzen salatu zen zer-nolako garrantzia duten sinestemenek gure existentziaren oinarrietara jotzerakoan. Ortegaren ustez, sinestemenak dira "gure bizitzaren kontinentea" eta sinestemen horiek "garen ideiak" gisa hartu behar dira; eta ez "ditugun ideiak" bezala.

Gure sinestemenek errealitatea egituratzen duten sinboloak oparitzen dizkigute, logikatik urrun, mekanikatik harandi, esanahiaren, zentzuaren, esperantzaren ofertorioa. Azken batez, gure oihalaren egitura, paisaia eta hitza, gure Joan Mari Irigoienek *mundu bat haratago*.

Atsegin dut intuizio hori zuekin batera Juan Ramon Jimenezek hitzetan entzutea.

*Zein ongi datorkion bihotzari  
Bere lehen habia!  
Zer-nolako ilusio alaiez  
Itzultzen den, hegaka, bertara; zer-nolako ardurarik ezaz  
Etzaten den adardura oparoan,  
Fedez, bakez, ahanzturaz inguratuta.*

*Qué bien le viene al corazón  
Su primer nido!  
Con qué alegre ilusión  
Torna siempre volando a él; con qué descuido  
Se echa en una fresca ramazón,  
Rodeado de fe, de paz, de olvido.*

Iñakik bere modura adierazi nahi izan zigun hori guztia. Orduak eta orduak beharko genituzke aztertzeko, baina uste dut posible dela hitz gutxitan bere unibertso erlijioso adieraztea.

Nazareteko Jesusekin bat eginda, Iñakik osatu egingo du aipatu ditugun poeta eta pentsalarien ikuspegia, ikuspegi horri, Iñakik barru-barrutik bizi zuen arlo etikoa erantsiz, Olabeagak betiere ezten gisa sentitzen baitu bere poema batean adierazten digun zentzu etikoa.

*Egun danak joan ta, ez al nago  
Urte Berri ontan esku utsik?*  
(Biotz Iturritik, or. 6)

Hasteko, esan dezagun gure olerkariak indar handiz bizi izan zuela GAUAREN ESPERIENTZIA bere *Biotz Iturritik* hartutako bertso hauen arabera.

*Baditut nere bizitzan  
Egunak  
Illunak;  
Ezer garbi ikusten bertan.  
Jainkoa ixillik dago.  
Zer egiñ?  
Nola egiñ?  
Kezketan buruz jo nago.*  
(or. 18)

Iñaki ardi galdu sentitzen da, bekatari. Baina zalantzarik gabe, esan dezakegu, oro har, idazleak duen Jainkoaren esperientzia eta irudia, ikaragarri ederra dela. Barkatuko didazue, laburpen gisa 12 puntuko Dekalogo baten bitartez eskaintzen badizuet.

Iñaki Olabeagarentzat, Jainkoa:

- a.- sortzaile da eta gu, Jainkoaren langile gara.
- b.- Iturri da, eta gu iturri horretako ura gara.
- c.- Zutabe da, eta gu anai-arrebentzat euskarri.
- d.- Maitasun-labe da eta gu anaiarentzat maitasun txingar.
- e.- Alaitasun da, eta gu anai-arrebentzat irribarre.
- f.- Zuzenbide da eta gu, anai-arrebentzat zintzotasun.
- g.- Argi da, eta gu besteentzat errainu.
- h.- Euskaltasunaren aita/ama da, eta gu aberri horren zabaltzaile.
- i.- Babes da, eta gu penatuarentzat aterpe.
- j.- Edertasun da eta gu bere ispilu.
- k.- Sendakari da, salbatzaile, eta gu besteentzat sendagai gara.
- l.- Itxaropen da eta gu etsituentzat etxe,

“Gogoetan” liburuko 23, 40, 42, 44, 45 eta 67 orrialdetan ikus daitekeen bezala, eta Biotz Iturritik liburuko zenbait poemetan.

Eta bukatzera noa. Niretzat, eta hemen gauden beste zenbaitentzat esanahi berezia duen Iñakiren bertso batekin eman nahi nieke amaiera gaurko lerro hauei, bere izaeraren ispilu direlakoan. Berak bakarrik daki zer ez zitzaion kostatuko lerro hauek idaztea, bizitza osoa Euskaldun-Fededun paradigmaten alde borrokan eman eta gero. Beharbada, momentuko porrot iragankor gisa ikusi zituen, baina ez dago dudarik bere bihotzaren zabala erakusten dutela eta Herri honi zion maitasun aparta.

*Euskal arloetan  
Bestiak ni baño  
Aurrerago?  
Obeto.  
Ta ez zaitetz mindu.  
Gure euskerak dana  
Bearko du.  
Ez aztul*

Biotz Iturritik, or. 57)